

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΣΣΑΛΗΣ δρ. Φ.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Το χωριό Κρασιά Ολύμπου είναι στην ανατολική πλαγιά του Κάτω Ολύμπου σε υψόμετρο 700 περίπου μέτρων. Βλέπει προς τις εκβολές του Πηνειού ποταμού και το Θερμαϊκό κόλπο. Το χωριό αναφέρεται για πρώτη φορά σε αγιορείτικα υπομνήματα το 10ο αι. μ. Χ. Στην περιοχή του υπήρχε η Μονή Κραναίας, στην οποία μόνασαν οι ιδρυτές της μονής Ιβήρων Ιωάννης και ο γιος του Ευθύμιος.¹ Στο τέλος του 18ου και αρχές του 19ου αι. το χωριό ακμάζει με τη βιοτεχνία της βαφής, ύφανσης και εμπορίας μεταξωτών υφασμάτων (αλατζάδων), έχοντας 500 περίπου σπίτια.² Πρωταγωνιστεί στην επανάσταση του Ολύμπου το 1822, οπότε και καταστρέφεται. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εγκαθίστανται στη Νιγρίτα, ενώ λίγες οικογένειες σκορπίζονται σε πιο γειτονικά μέρη (Πήλιο, περιοχή της Ελασσόνας κλπ.). Μένουν μόνον 60-80 οικογένειες. Λίγα χρόνια αργότερα μερικές από τις σκόρπιες οικογένειες επιστρέφουν στο χωριό. Από τις οικογένειες αυτές κατάγονται όλοι οι Κρασιώτες που μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 είχαν γίνει περίπου 1000. Λίγες οικογένειες, που χαρακτηρίζονται από τους γηγενείς ως ξενόφερτες, κατάγονται από κάποιους που ήρθαν και δούλευαν στο χωριό και παντρεύτηκαν Κρασιώτισσες γύρω στο 1850. Οι μόνες οικογένειες που εγκαταστάθηκαν στο χωριό στα τέλη του 19ου αι., χωρίς να έχουν καμιά σχέση μ' αυτό, ήταν τρεις που ήρθαν από τη Βόρειο Ήπειρο και ασκούσαν το επάγγελμα του χτίστη. Υπήρχε επίσης πολύ υψηλός βαθμός ενδογαμίας. Λίγοι γάμοι συνάπτονταν με κατοίκους των γύρω χωριών, κυρίως της Ραψάνης, που ήταν και το μεγαλύτερο της περιοχής.

Είναι επόμενο από γλωσσική άποψη το χωριό να παρουσιάζεται απόλυτα ομοιογενές. Γλωσσική όμως ομοιογένεια παρουσιάζουν οι κάτοικοι όλων των χωριών του, Κάτω Ολύμπου, Καλλιπεύκη, Ραψάνη, Πυργετός, Αιγάνη, Παλιόπυργος, Πόροι, Πλαταμώνας, Αγ. Παντελεήμονας, Σκοτίνα, καθώς και της βόρειας πλευράς της Όσσας (Αμπελάκια, Ομόλιο, Στόμιο, Καρίτσα). Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1950, οπότε άρχισαν να διαλύονται όλα τα ορεινά χωριά, υπήρχε πυκνή επικοινωνία μεταξύ των χωριών. Το σύνολο σχεδόν των κατοίκων της Κρασιάς μέχρι το 1970 μετανάστευσε στη Λάρισα, όπου οι άντρες ασκούσαν το επάγγελμα του οικοδόμου. Στο χωριό είχαν μείνει ελάχιστες, κτηνοτροφικές κυρίως, οικογένειες. Τριάντα περίπου οικογένειες εγκαταστάθηκαν μεταπολεμικά μόνιμα στο συνοικισμό της Κουλούρας στο δέλτα του Πηνειού ασχολούμενοι με τη γεωργία. Σήμερα κατοικούν μόνιμα στο χωριό 50 περίπου γέροντες, που δε θέλησαν ν' ακολουθήσουν τα παιδιά τους στις πόλεις. Το καλοκαίρι όμως και τις γιορτές το χωριό είναι γεμάτο από τους απογόνους των Κρασιωτών, αλλά και από ξένους. Κανένας απ' αυτούς δε μιλάει κρασιώτικα.

1. Χρήστος, Π. (1963). *Το Άγιον Όρος εν τω παρόντι. Αθωνική Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη, σ. 40.

2. Μπασλής Γιάννης (1990). *Κρασιά Ολύμπου*, Αθήνα.

Όπως είναι επόμενο, το ντόπιο ιδίωμα παρέμεινε ανεπηρέαστο από την κοινή νεοελληνική (ΚΝΕ), το αστικό ιδίωμα, μέχρι τη δεκαετία του 1960. Σήμερα, ακόμη κι εκείνοι που δεν έχουν μετακινηθεί από το χωριό έχουν επηρεαστεί

α. Από τα παιδιά και τα εγγόνια τους που παραθερίζουν το καλοκαίρι.

β. Από τους παραθεριστές και τους ξένους που έχουν χτίσει σπίτια στο χωριό

γ. Από την τηλεόραση και τις εφημερίδες

Έτσι οι γνήσιοι ομιλητές του ιδιώματος είναι ελάχιστοι και περιορίζονται: α) Σε λίγους γέροντες, βοσκούς κυρίως, που λόγω επαγγέλματος δεν έχουν μεγάλη επικοινωνία με τους χρήστες της ΚΝΕ. β) Σε λίγες γερόντισσες που λόγω ηλικίας δεν επηρεάζονται από το ιδίωμα της νέας γενιάς Κρανωτών.

Οι παραπάνω δυο ομάδες αποτέλεσαν τις πηγές του γλωσσικού υλικού που ήταν αναγκαίο για τη μελέτη του ιδιώματος της Κρανιάς. Σημαντικό όμως πλεονέκτημα για την ουσιαστική κατανόηση του ιδιώματος υπήρξε το γεγονός ότι το κρανιώτικο ιδίωμα είναι και το μητρικό του μελετητή.

Όπως ο καθένας μπορεί ν' αντιληφθεί, σε λίγα χρόνια δε θα υπάρχει κανένας χρήστης του κρανιώτικου γλωσσικού ιδιώματος. Όσοι γεννήθηκαν στις δεκαετίες του 1940 και του 1950 και μεγάλωσαν έχοντας ως μητρικό ιδίωμα το κρανιώτικο δεν το χρησιμοποιούν πια, έχοντας αστικοποιηθεί. Απλά το κατανοούν. Στην καθημερινή τους βέβαια επικοινωνία πότε-πότε τους ξεφεύγουν κάποια χαρακτηριστικά του ιδιώματός τους, που φανερώνουν τη βορειοελλαδίτικη γλωσσική καταγωγή τους. Κι αυτό είναι όλο. Γι' αυτό και θεωρώ ότι είναι χρέος όλων των γραμματιζόμενων, όσοι γνωρίζουν ακόμα ένα γεωγραφικό γλωσσικό ιδίωμα, να το καταγράψουν, πριν αυτό εξαφανιστεί οριστικά.

2. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ

Αν σε κάποιο δρόμο της Λάρισας παρακολουθούσαμε τον ακόλουθο διάλογο:

-What's the time, please?

-Δεν καταλαβαίνω τι λες,

θα καταλαβαίναμε ότι οι δυο συνομιλητές δεν ανήκουν στο ίδιο έθνος, δε μιλούν την ίδια γλώσσα και γι' αυτό δεν κατανοεί ο ένας τον άλλον. Αν όμως ο διάλογος ήταν ο ακόλουθος:

-Μόλις γύρσα απ' τη δλεια.

-Δεν ήξερα πως δουλεύεις!

θα καταλαβαίναμε ότι οι δυο ομιλητές μιλούν ελληνικά, αλλά τα ελληνικά τους παρουσιάζουν διαφορές τόσο στη φωνολογία όσο και στη μορφολογία (γραμματική). Αυτό σημαίνει ότι είτε δεν κατάγονται από την ίδια γεωγραφική περιοχή είτε ανήκουν σε διαφορετική κοινωνική ή πολιτιστική ομάδα. Οι γλωσσικές διαφορές μεταξύ των ομόγλωσσων μπορεί να είναι μικρές ή μεγάλες. Αυτό εξαρτάται από τη συχνότητα επικοινωνίας τους. Όσο περισσότερο επικοινωνούν μεταξύ τους τα μέλη μιας ομόγλωσσης κοινότητας τόσο περισσότερη αλληλοεπηρεάζονται γλωσσικά και οι γλωσσικές τους διαφορές λιγοστεύουν. Αντίθετα όσο μικρότερη είναι η γλωσσική τους επικοινωνία τόσο μεγαλύτερη είναι η γλωσσική τους διαφοροποίηση. Η δυνατότητα όμως μικρής ή μεγάλης επικοινωνίας μεταξύ των ομόγλωσσων καθορίζεται από δυο

παράγοντες, τα γεωγραφικά εμπόδια (θάλασσα, βουνά, ποτάμια κλπ.) και την απόσταση, που αποτελούν και τις βασικές αιτίες της ανάπτυξης των γεωγραφικών γλωσσικών ιδιωμάτων ή διαλέκτων.

Όσο μεγαλύτερη είναι η απόσταση μεταξύ δυο γλωσσικών ιδιωμάτων τόσο μεγαλύτερη είναι και η γλωσσική τους ανομοιότητα. Η αδυναμία ενός Ποντίου, ενός Κυπρίου κι ενός Θεσσαλού να επικοινωνούν μεταξύ τους έκανε το ποντιακό, κυπριακό και θεσσαλικό ιδίωμα να διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους. Μελετώντας τη γεωγραφική κατανομή των διαφόρων γλωσσικών στοιχείων, όπως π.χ. ξεύγη συνωνύμων (αίγα-γίδα) ή διαφορετική προφορά της ίδιας λέξης (γουρούνι-γρουν), οι γλωσσολόγοι ανέπτυξαν την επιστήμη της γεωγραφικής διαλεκτολογίας και δημιούργησαν χάρτες, στους οποίους φαίνεται ποιο γλωσσικό στοιχείο χρησιμοποιείται σε ποια περιοχή ή και σε ποιο χωριό. Έτσι μπόρεσαν να σύρουν μια γραμμή σε μια γεωγραφική περιοχή που είχε κάποια στοιχεία, χωρίζοντας την από μια άλλη γειτονική περιοχή που δεν είχε αυτά τα στοιχεία, αλλά άλλα. Η γραμμή αυτή ονομάζεται *ισογλωσσική*. Αλλά επειδή τα γλωσσικά στοιχεία δεν έχουν όμοια γλωσσική κατανομή, γι' αυτό και η *ισογλωσσική γραμμή* δεν ορίζει τα όρια των γλωσσικών ιδιωμάτων. Στην πραγματικότητα έχουμε ένα συνεχές, ένα *continuum*.³

Τον 19ο αι. οι γλωσσολόγοι της Ευρώπης και των ΗΠΑ μελέτησαν και χαρτογράφησαν τη γεωγραφική κατανομή του συνόλου σχεδόν των γλωσσικών στοιχείων των γλωσσών, αναπτύσσοντας έτσι την επιστήμη της διαλεκτολογίας.⁴ Στην Ελλάδα αντίθετα δεν έχει γίνει ανάλογη συστηματική καταγραφή των γλωσσικών στοιχείων των ελληνικών διαλέκτων. Εξαίρεση αποτελεί το βιβλίο του Ν. Κοντοσόπουλου «Γλωσσικός Ατлас της Κρήτης», 1988.⁵ Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον στη μελέτη των γλωσσικών ιδιωμάτων. Ήταν καιρός, αφού τα γεωγραφικά γλωσσικά ιδιώματα βαθμιαία εξαφανίζονται. Το μόνο ίσως ιδίωμα που θα επιβιώσει στην επόμενη γενιά είναι το Κυπριακό.

Ο λόγος της προοδευτικής εξαφάνισης των ιδιωμάτων είναι ο ακριβώς αντίθετος του λόγου της δημιουργίας τους. Η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των ομόγλωσσων δημιουργεί τα ιδιώματα, η πυκνή τους επικοινωνία τα εξαφανίζει. Η επικοινωνία αυτή που οδηγεί στην υιοθέτηση της Επίσημης Κοινής Διαλέκτου, οφείλεται:

1. Στη ραγδαία αστικοποίηση του πληθυσμού, που αναγκάζεται να χρησιμοποιεί το αστικό ιδίωμα, τη δημοτική.
2. Στην επέκταση της καθολικής εκπαίδευσης.
3. Στο χαμηλό κοινωνικό κύρος των γεωγραφικών ιδιωμάτων, που κάνει το φιλόδοξο κοινωνικά χρήστη να εγκαταλείπει το ιδίωμά του, υιοθετώντας το επίσημο.
4. Στα ΜΜΕ που χρησιμοποιούν τη δημοτική ως κώδικα επικοινωνίας.
5. Στις μετακινήσεις μεγάλου μέρους του πληθυσμού ιδιαίτερα την περίοδο των διακοπών, που υποχρεώνει τα άτομα να χρησιμοποιούν την Κοινή Νεοελληνική.

3. Μπαλής, Γιάννης (2000). *Κοινωνιογλωσσολογία*. Εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα, σ. 35-57.

4. Πολύ κατατοπιστικό είναι το βιβλίο των J. K. Chambers and P. Trudgill (1980). *Dialectology*. Cambridge Univ. Press.

5. Κοντοσόπουλος, Ν. (1994). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα.

Μια ανομοιογενής και διαφοροποιημένη γλωσσικά ομόγλωσση κοινωνία, όπως είναι η ελληνική, χρειάζεται ένα ιδίωμα που να χρησιμοποιούν όλα τα μέλη της στην επικοινωνία τόσο μεταξύ τους όσο και με τη γραφειοκρατία. Αυτή η γλώσσα ονομάζεται Κοινή ή Επίσημη και έχει μια ειδική σχέση με την κοινωνία. Το ιδίωμα που συνήθως επιλέγεται, για να γίνει επίσημο, είναι αυτό που χρησιμοποιεί η καταξιωμένη κυρίαρχη οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά κοινωνική τάξη. Έτσι με τη δημιουργία του νεοελληνικού κράτους η κυρίαρχη πολιτικά και κοινωνικά ομάδα επέβαλε ως επίσημη κοινή γλώσσα την καθαρεύουσα, ένα ανύπαρκτο γλωσσικό ιδίωμα, που κατασκευάστηκε από τους ίδιους. Το 1976 όμως η κυβέρνηση και η βουλή επέβαλε ως επίσημη κοινή γλώσσα τη δημοτική αντί της καθαρεύουσας, το ιδίωμα δηλαδή που διαμορφώθηκε αρχικά στην Αθήνα με βάση το πελοποννησιακό ιδίωμα κι ύστερα απλώθηκε σ' όλη την Ελλάδα. Όταν όμως ένα ομόγλωσσο έθνος είναι διασπασμένο σε πολλά μικρά κράτη, όπως συνέβαινε στην αρχαία Ελλάδα, το ιδίωμα που χρησιμοποιεί το οικονομικά και προπαντός πολιτιστικά πιο καταξιωμένο ομόγλωσσο κράτιδιο υιοθετείται ως επίσημο κι από τα άλλα ομόγλωσσα κράτη. Αυτό έγινε στην αρχαία Ελλάδα με την Αττική διάλεκτο που κυριάρχησε σ' όλα τα ελληνόφωνα κράτη τον 4ο αι. π. Χ.

Ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο Β' πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, σχεδιάζοντας να ενώσει όλους τους Έλληνες σ' ένα κράτος, υιοθέτησε την αττική διάλεκτο ως επίσημη γλώσσα του μακεδονικού κράτους. Με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου η διάλεκτος αυτή απλώθηκε σ' όλα τα ελληνιστικά κράτη της Ανατολικής Μεσογείου. Η κυριαρχία της Αττικής οδήγησε σιγά-σιγά από τη μια στην προοδευτική εξαφάνιση των γνωστών αρχαιοελληνικών διαλέκτων, δηλαδή της Ιωνικής, Αιολικής, Δωρικής, κι από την άλλη η ίδια η Αττική διάλεκτος εξελίχθηκε στη λεγόμενη Κοινή ή Αλεξανδρινή. Πρόκειται για τη γλώσσα, στην οποία γράφτηκε η Καινή Διαθήκη.

Η πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ενότητα, που υπήρχε στα χρόνια της ρωμαϊκής και βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι τον 11ο μ. Χ. αι., έδινε τη δυνατότητα στους ελληνόφωνους να έχουν πυκνή επικοινωνία μεταξύ τους. Αυτό εμποδίζει την ανάπτυξη νέων ιδιωμάτων και τη διάσπαση της Κοινής. Από τον 11ο αι. όμως κι ύστερα μεγάλες περιοχές ελληνόφωνων αποσπώνται από την αυτοκρατορία, δυσκολεύοντας έτσι πολύ την επικοινωνία με τους άλλους Έλληνες καθώς και με το πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο του Ελληνισμού, την Κωνσταντινούπολη. Ο κατακερματισμός αυτός του ελληνόφωνου κόσμου ενισχύθηκε με τις Σταυροφορίες και ιδιαίτερα μετά το 1204 και την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους. Ήταν επόμενο η κατάσταση αυτή να οδηγήσει είτε στην ενίσχυση ιδιωμάτων που είχαν αρχίσει να δημιουργούνται από τους προηγούμενους αιώνες είτε στην εμφάνιση νέων ιδιωμάτων. Μέχρι την τελική πτώση της Πόλης στους Τούρκους το 1453 είχαν σχεδόν διαμορφωθεί όλα τα νεοελληνικά γλωσσικά ιδιώματα, που, όπως ειπώθηκε, σήμερα τείνουν να εξαφανιστούν.

3. ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΙΔΙΩΜΑΤΑ

Όλα τα γλωσσικά ιδιώματα της Νέας Ελληνικής κατάγονται από την Ελληνιστική

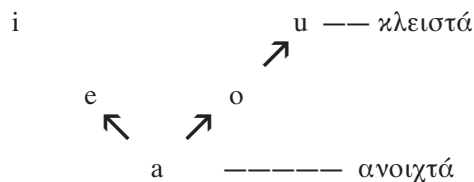
Κοινή, εκτός από την Τσακωνική, που κατάγεται από την αρχαία Δωρική και μιλιέται στην Τσακωνιά, μία δυσπρόσιτη περιοχή της νοτιοανατολικής Πελοποννήσου. Η τσακωνική, η κατωϊταλική, που μιλιέται σε μερικά χωριά της Κάτω Ιταλίας, και η ποντιακή και καππαδοκική, που μιλιούνταν στη Μ. Ασία, παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση από τα άλλα ιδιώματα, επειδή οι κάτοικοι των περιοχών αυτών είχαν πολύ μικρή επικοινωνία με τους άλλους ελληνόφωνους πληθυσμούς στα χρόνια της οθωμανικής κατοχής.

Όλα τα νεοελληνικά ιδιώματα κατατάσσονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες, τα βόρειοελλαδικά και τα νοτιοελλαδικά, με βάση την προφορά ή μη των άτονων φωνηέντων. Χοντρικά μπορούμε να πούμε ότι ο 38ος παράλληλος χωρίζει τις δυο αυτές ομάδες ιδιωμάτων. Στα βόρεια δηλαδή ιδιώματα ανήκουν όσα μιλιούνται στις περιοχές βόρεια του Κορινθιακού κόλπου, Αττικής, στη Β. Εύβοια και στα νησιά του Β. Αιγαίου καθώς και στη Σάμο. Τα Επτανησιακά και τα Χιώτικα ανήκουν στα νότια ιδιώματα.

4. Η φωνητική των βόρειων ιδιωμάτων

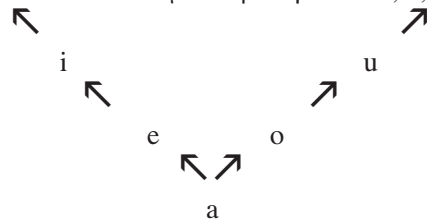
4.1. Φωνεντικές μεταβολές

Το φωνεντικό σύστημα των νότιων ιδιωμάτων, που αποτελεί και το σύστημα της Κοινής ΝΕ, της Δημοτικής, περιλαμβάνει 5 φωνήεντα, α, ε, ι, ο, υ.

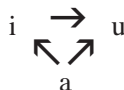

Τα βόρεια όμως ιδιώματα, στα οποία ανήκει και το ιδίωμα της Κρανιας Ολύμπου, λειτουργούν με δυό στην ουσία φωνεντικά συστήματα.

α. Ένα σύστημα με πέντε τονισμένα φωνήεντα τα, α, ε, ι, ο, υ.

β. Ένα σύστημα με τρία άτονα φωνήεντα, τα **α, ι, υ**, από τα οποία τα **ι** και **υ** είναι νόθα.

Αυτό συμβαίνει, επειδή ολόκληρο το φωνητικό σύστημα των βόρειων ιδιωμάτων μετακινήθηκε μέσα στους αιώνες κατά μήκος δυο αξόνων, του εμπρόσθιου και του

ουρανικού. Αποτέλεσμα αυτού ήταν.

α. Τόσο το σύστημα των φωνέντων όσο και το σύστημα των συμφώνων να προωθείται προς τα μπρος.

β. Το σύστημα των φωνέντων να προωθείται όχι μόνο προς τους πόλους **i** και **u**, αλλά και προς τον ουρανικό πόλο.

Η προώθηση αυτή του φωνητικού συστήματος είχε ως αποτέλεσμα τα δυο βασικά χαρακτηριστικά του βόρειου φωνηεντισμού.

Τροπή του άτονου **e** σε **i**, π. χ. έχετε > έχιτι, νερό > νιρό, αλλά έφαγα, έπνιξα.

Τροπή του άτονου **o** σε **u**, άνθρωπος > άνθρουπους, αλλά μικρός, φόρα.

Αποβολή του άτονου **i**, π. χ. σκυλί < σκλι, ζήτησε < ζήτσι, αλλά είδα.

Αποβολή του άτονου **u**, π. χ. πουλί < πλι, δουλειά < δλεια.

i u

e o

a

Στην πραγματικότητα η ελληνική γλώσσα στις βόρειες ελληνόφωνες περιοχές από τον 4ο π. Χ αι., οπότε άρχισε η προοδευτική μεταβολή του φωνητικού συστήματος, εξελίχτηκε ταχύτερα από ό,τι στις νότιες περιοχές, στις οποίες παρουσιάζεται συντηρητικότερη. Να σημειωθεί ότι το φαινόμενο της τροπής του **o** σε **u** διαπιστώθηκε και σε επιγραφικά κείμενα της αρχαίας θεσσαλικής διαλέκτου από τον 3ο π.Χ. αι.⁶ «Πάντουν τουν Πετθαλούν και τουν άλλουν Ελλάνουν».

Όπως είναι επόμενο, η αποβολή των άτονων **i** και **u** έχει ως συνέπεια μεταβολές και στο συμφωνικό φωνητικό σύστημα, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι:

1. Ουράνωση σε διαφορετικό βαθμό πολλών συμφώνων μπροστά από το **i** και **u** καθώς και με άλλες συνθήκες, π.χ.

α. Το **s>s** μπροστά από τονισμένο **i** ή άτονο **i** που αποβλήθηκε.

π.χ. σήμερα < σήμιρα, σιτάρι < σταρ, μεσημέρι < μισμέρ.

β. Το **ts>ts** μπροστά από τονισμένο **i** ή άτονο **i** που αποβλήθηκε.

π.χ. κατσίκια < κατσίκια, πικρούτσικος < πικρούτσους.

γ. Το **z>z** μπροστά από τονισμένο **i** ή άτονο **i** που αποβλήθηκε.

π.χ. ζήτησα < ζήτσα, ζυμάρι < ζμαρ.

δ. Το **tz>tz** μπροστά από τονισμένο **i** ή άτονο **i** που αποβλήθηκε.

π. χ. τζίρος < τζίρους, τζίτζικας < τζίτζικας.

Συνάντηση διαφόρων συμφώνων από διαφορετικές συλλαβές, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για νέες φωνητικές εξελίξεις, π.χ.

α. χαμηλός < χαμλός < χαμβλός

μουλάρι < μλαρ < μβλαρ

νησί < νσι < νdσι

6. Κοντοσόπουλος, ό. π., σ. 92-108. Επίσης Horrocks, G.(1997). *Greek. A History of the Language and its Speakers*, Longman, σ. 212-213.

β. βυζιά < βζια

χρυσός < χρσος < χσος < ξος

Χρυσάφω < Χρσάφου < Χσάφου < Ξάφου, Χρυσαφούλης < Ξαφούλης.

Καταληκτικά σύμφωνα

Μια βασική διαφορά ανάμεσα στα βόρεια και στα νότια ιδιώματα όσον αφορά τα σύμφωνα είναι ότι, ενώ στα νότια ιδιώματα, και φυσικά στην ΚΝΕ, καταληκτικά σύμφωνα είναι μόνο το **ς** και σπάνια το **ν**, στα βόρεια είναι **όλα**, π.χ.

το κουτάβι>του κταβ	β
το κυνήγι>του κνηγ	γ
το βόδι>του βόιδ	δ
στάζει (η βρύση)>σταζ	ζ
το αρνίθι>τ'αρνίθ	θ
το μεράκι>του μιράκ	κ
το κουτάλι>του κταλ	λ
το ποτάμι>του πουτάμ	μ
το γουρούνι>του γρουν	ν
να δείξει>να δειξ	ξ
το κουνούπι>του κνουπ	π
το μονλάρι>του μβλαρ	ρ
ι αέρας	ς
το σπίτι>του σπιτ	τ
το χωράφι>του χουράφ	φ
το στάχυ>του σταχ	χ
η επίσκεψη>η ιπίσκιψ	ψ
του αποκούμπι>του απουκούμπ	b
το αγνάντι>του αγνάντ	d
το αξούγγι>τ'αξούγγ	g
το μπακράτσι>του μπακράτς	ts

Η φωνολογία των δημοτικών τραγουδιών Θεσσαλίας και Ολύμπου

Το θεσσαλικό γλωσσικό ιδίωμα, καθώς και των χωριών του Ολύμπου, ανήκουν στα αυστηρά βόρεια ιδιώματα, παρουσιάζουν δηλ. όλα τα χαρακτηριστικά του βόρειου φωνηεντισμού. Τα χαρακτηριστικά όμως αυτά δεν εμφανίζονται σε κάθε μορφή λόγου. Εμφανίζονται μόνο στον καθημερινό και στον αφηγηματικό λόγο, δηλ. στα παραμύθια, στις παραδόσεις, στην καθημερινή επικοινωνία κλπ.. Γενικά μπορούμε να πούμε στο μη ποιητικό λόγο. Στα τραγούδια παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Το σύνολο των τραγουδιών της Θεσσαλίας και του Ολύμπου που έχουν καταγραφεί και εκδοθεί είναι δυνατό να ταξινομηθούν τρεις κατηγορίες, έχοντας ως κριτήριο το φωνολογικό σύστημα που ακολουθούν οι καταγραφείς. Στα δείγματα δημοτικών τραγουδιών που παρατίθενται θα φανούν καλύτερα τα χαρακτηριστικά των τραγου-

διών της κάθε ομάδας.

1. Στην κατηγορία αυτών των τραγουδιών δεν εμφανίζεται κανένα από τα χαρακτηριστικά του θεσσαλικού ιδιώματος. Τα τραγούδια ακολουθούν τη φωνητική της δημοτικής.

*Του Κίτσιου η μάνα κάθονταν αντίκρια στο ποτάμι.
Με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβολούσε.
- Ποτάμι μ' για λιγότεψε, για κάμε λίγο πίσω,
για να περάσει ο Κίτσιος μου πέρα στα κλεφτοχώρια,
πόχουν οι κλέφτες σύναξη κι ούλοι οι καπετανέοι,
πόχουν αρνιά και ψένονται, κριάρια σουβλισμένα,
πόχουν κι ένα γλυκό κρασί και πίνουν οι καπετανέοι.
Και το ποτάμι έστριψεν και πάει κι ο Κίτσιος πέρα.⁷*

Το τραγούδι προέρχεται από το χωριό Νέες Καρυές της Λάρισας και δεν έχει κανένα από τα χαρακτηριστικά του θεσσαλικού ιδιώματος. Κολουθεί το φωνολογικό σύστημα της δημοτικής. Στη θεσσαλική φωνητική το τραγούδι θα είχε την ακόλουθη μορφή.

*Τ'Κιτο η μάνα κάθουνταν αντίκρια στον πουτάμι.
Μι του πουτάμ μάλουνι κι του πιτρουβουλούσι.
-Πουτάμι μ' για λιγόστιψι, για κάμι λίγουν πίσου,
για να πιράσ ι Κίτσιους μ πέρα στα κλιφτουχώρια,
ποχν οι κλέφτις σύναξ κι ουλ οι καπιτανέοι,
ποχν αρνιά κι ψήνουντι, κριάρια σουβλισμένα,
ποχν κι ένα γλυκό κρασί κι πιν οι καπιτανέοι.
Κι του πουτάμ έστριψι κι πάει κι ι Κίτσιους πέρα.*

Τα τραγούδια αυτής της κατηγορίας παρουσιάζουν μόνο σε λίγες συλλαβές τροπή του άτονου **ε** σε **ι** και **ο** σε **υ**.

*Μπιζέρισα, βαρέθηκα με μια γειτονοϊπούλα.
Κάθε πρωί στην πόρτα μου στέκει και με ρωτάει.
-Πού ησαν ιψές, λεβέντη μου, παραπρουψές το βράδυ;
-Ν-ιψές ν-ήμαν στη μάνα μου, προυψές στην αδερφή μου.
Κι απόψε, μαυρομάτα μου, σι σένα θελ'να μείνω.⁸*

Το τραγούδι προέρχεται από την Κρανιά Ολύμπου. Στη θεσσαλική φωνητική θα είχε την ακόλουθη μορφή.

7. Βαρβούνης, Μ. (1992). *Πρακτικά του Α' Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών*, Λάρισα, σ. 237-238.

8. Μπασιλής Γιάννης (1990). *Κρανιά Ολύμπου*. Αθήνα, σ. 90.

Μπιζέρσα, βαρέθκα μι μια γειτοννουπούλα.
 Κάθι προύι ζπόρτα μ στεκ κι μι ρουτάει.
 -Πού ησαν ιψές, λιβέντη μ', παραπρουψές του βραδ.
 -Ν-ιψές ν-ήμαν στ'μάννα μ, προυψές σην αδιρφή μ.
 Κι απόψι,μανρουμάτα μ', σι σένα θελ να μείνου.

Στην τρίτη ομάδα τραγουδιών εμφανίζεται με συνέπεια η τροπή του **e** και **o** σε **i** και **u** αντίστοιχα.

α. Η περιστιρούλα η νύφη μας
 κάθιτι σουν πύργου κι τραγουδεί.
 Κι ούτι νιον φουβάτι ουτ άγουρουν,
 μούγκι 'ν αντραδέρφη την πυρινή,
 απού τη σηκώνει πουλύ προύι.
 -Σήκου, κυρά νύφη, γιατ'έφιξι.
 Θέλεις να ζημώσεις τα ιννιά ψουμιά,
 να ξιπρουβουδήσεις τα ιννιά 'διρφιά.⁹

Στο μη ποιητικό λόγο το τραγούδι θα έπαιρνε την ακόλουθη μορφή.

Η περιστιρούλα η νυφ'μας
 κάθιτι σουν πύργου κι τραγδάει.
 Κι ούτι νιον φουβάτι ουτ άγουρου,
 μούγκι 'ν αντραδέρφ 'ν πυρνί
 απ'τσκων πουλύ προύι.
 —Σήκου, κυρά νυφ, γιατί έφιξι.
 Θελς να ζμωις τα ιννιά ψουμιά,
 να ξιπρουβουδίς τα ιννιά 'διρφιά.

β. Βασιλικέ μου, πλάτανι, βασιλικά κλοννάρια,
 να κάθουμαν στη ρίζα σου, ν'ανέβου στα κλοννάρια,
 να ιδώ καστριά, να ιδώ χουριά, να ιδώ τημ Πόλη όλη,
 να ιδώ κι την αγάπη μου, την αγαπητικιά μου.¹⁰

Το τραγούδι προέρχεται από το χωριό Βλαχογιάννι της Ελασσόνας και στο μη ποιητικό λόγο θα είχε την ακόλουθη μορφή.

Βασιλκέ μ, πλάτανι, βασιλικά κλοννάρια.
 να κάθουμαν στ'ρίζα σ, ν'ανέβου στα κλοννάρια,

9. Μπασιλής Γιάννης, ό. π., σ. 98.

10. Σωτηρίου Ελένη (2003). Πασχαλιάτικα τραγούδια από το Βλαχογιάννι της Ελασσόνας. Θεσσαλικό Ημερολόγιο, 44 (Λάρισα 2003)188-189.

να ιδώ καστριά, να ιδώ χουριά, να ιδώ 'ν Πολ ολ,
να ιδώ κι τν αγάπη μ, τν αγαπητιά μ.

Παρατηρώντας κανείς με κάποια προσοχή τα δείγματα των τραγουδιών, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει ότι, μολονότι προέρχονται από την ίδια διαλεκτική περιοχή, από τα χωριά Νέες Καρυές, Βλαχογιάννι και Κρασιά Ολύμπου του νομού Λάρισας, δεν ακολουθούν το ίδιο φωνολογικό σύστημα. Υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ τους και μικρή ή μεγάλη απόκλιση από τα βασικά φωνητικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο μη ποιητικός λόγος. Το σύνολο πάντως των δημοσιευμένων τραγουδιών της Θεσσαλίας εμφανίζονται ν' ακολουθούν τη φωνολογία όχι του θησαυλικού ιδιώματος, αλλά της δημοτικής. Λίγα μόνον, όπως τα παραπάνω, εμφανίζονται με το ένα από τα δυο χαρακτηριστικά του βόρειου φωνηεντισμού, την τροπή δηλ. του άτονου **e** και **o** σε **i** και **u** αντίστοιχα. Σε κανένα από τα τραγούδια δεν παρουσιάζεται αποβολή των άτονων **i** και **u**. Συνέπεια αυτού είναι να μην παρατηρείται το φαινόμενο της ουράνωσης των συμφώνων. Αυτό μπορεί ίσως να σημαίνει ότι:

α. Οι Θεσσαλοί στα τραγούδια τους ακολουθούν τη φωνολογία της δημοτικής, σε αντίθεση με τον καθημερινό και αφηγηματικό τους λόγο.

β. Δεν έχει γίνει πιστή καταγραφή των τραγουδιών, είτε επειδή ο καταγραφέας προσάρμοσε το κάθε τραγούδι στη φωνολογία της κοινής νεοελληνικής, της δημοτικής, είτε επειδή ο ίδιος ο τραγουδιστής / πληροφοριοδότης «καλλώπισε» το ιδίωμα του τραγουδιού προσαρμόζοντάς το στην «καλύτερη», καταξιωμένη φωνολογία της κοινής νεοελληνικής.

γ. Κάποιοι άλλοι παράγοντες επηρέασαν τη γλώσσα των τραγουδιών, ώστε αυτά ν' ακολουθούν τη φωνολογία της δημοτικής ή μόνο του ενός από τα βασικά χαρακτηριστικά του θησαυλικού ιδιώματος.

Θα πρέπει ίσως να αναφερθεί ότι η καταγραφή ενός δημοτικού τραγουδιού δεν είναι εύκολη υπόθεση, όπως θα υπέθετε κανείς. Στην καταγραφή ενός τραγουδιού εμπλέκονται το λιγότερο δυο άτομα, ο παραδοσιακός λαϊκός τραγουδιστής και ο καταγραφέας. Ο τραγουδιστής δεν είναι κάποιος που απλά γνωρίζει να τραγουδάει δημοτικά τραγούδια. Ο γνήσιος λαϊκός τραγουδιστής είναι το μέλος μιας παραδοσιακής κοινότητας, που μέσα από τη μακροχρόνια συμμετοχή, τριβή και δια βίου εξοικείωση έκανε κτήμα του ολόκληρο τον παραδοσιακό πολιτισμό της κοινότητας. Ο δημιουργικός λαϊκός τραγουδιστής δεν αναπαράγει πιστά ένα τραγούδι. Η ακριβής αναπαραγωγή στηρίζεται στην απομνημόνευση ενός γραπτού κειμένου κι είναι άγνωστη στον κόσμο του δημοτικού τραγουδιού.¹¹ Αναπαράγοντας όμως ο λαϊκός τραγουδιστής δημιουργικά, όχι πιστά λέξη-λέξη, ένα τραγούδι, δε σημαίνει ότι μπορεί να παραβιάσει τους αυστηρούς κανόνες που διέπουν τη σύνθεση και λειτουργία του δημοτικού τραγουδιού. Ο ίδιος τραγουδιστής σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και πε-

11. Βλ. τις παρατηρήσεις για το νεοελληνικό δίστιχο του Baud-Bovy (1936). *La Chanson populaire grecue du Dodecanese*. 1. *Le tettes*. Παρίσι.

12. Βλ. Σηφάκης, Γρ. (1984). *Προβλήματα έκδοσης των δημοτικών τραγουδιών και μια εκδοτική δοκιμή*. Αντιχάρη στον Στ. Καρατζά, Αθήνα, σ. 401-402.

ριστάσεις είναι δυνατό να δώσει δυο διαφορετικές παραλλαγές του ίδιου τραγουδιού,¹² αλλά σε καμιά περίπτωση δεν παραβιάζει την αυστηρή παραδοσιακή δομή του τραγουδιού. Αν ο τραγουδιστής δε διαθέτει τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν, δε θα πρέπει να θεωρείται αξιόπιστη πηγή και τα τραγούδια του θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη με επιφύλαξη.

Από την άλλη μεριά αυτός που καταγράφει ένα δημοτικό τραγούδι θα πρέπει:

α. Να έχει μια ουσιαστική εξοικείωση με τον προφορικό παραδοσιακό πολιτισμό.

β. Να γνωρίζει αρκετά καλά το γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής του τραγουδιού.

γ. Να είναι ικανός να διακρίνει και να καταγράφει με τη μεγαλύτερη δυνατή πιστότητα τις φωνητικές αποχρώσεις του τραγουδιού.

Εάν ο καταγραφέας διαθέτει τις τρεις αυτές προϋποθέσεις, τότε η καταγραφή είναι αξιόπιστη. Διαφορετικά, κι αν ακόμα ο τραγουδιστής είναι ένας γνήσιος φορέας της παράδοσης, η καταγραφή δε θα έχει την αναγκαία αξιοπιστία. Το πρόβλημα γίνεται ακόμη μεγαλύτερο, επειδή συνήθως δημοσιεύεται μόνο το γλωσσικό μέρος του τραγουδιού. Τα συστατικά όμως μέρη ενός δημοτικού τραγουδιού, όπως ξέρουμε, είναι δυο, το γλωσσικό και το μουσικό, ο λόγος και η μελωδία, η μουσική. Η μελωδία επηρεάζει τη φωνολογία του τραγουδιού, κι επομένως η γνώση της βοηθάει στην κατανόηση της λειτουργίας του φωνολογικού συστήματος του τραγουδιού.

Θα πρέπει επίσης να λεχθεί ότι ακόμα και οι πιο πιστές καταγραφές των διαλεκτικών τραγουδιών δεν αποδίδουν πιστά τη φωνολογία τους, επειδή το ελληνικό αλφάβητο, όπως εξάλλου και το λατινικό, είναι ανεπαρκές στο να αποδώσει όλους τους φθόγγους της ελληνικής γλώσσας. Πιστότερη ίσως φωνητική καταγραφή θα είχαμε, αν χρησιμοποιούσαμε το διεθνές φωνητικό αλφάβητο. Αλλά κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, αφού το σύνολο των καταγραφών το αγνοεί.

Από τις παρατηρήσεις που έγιναν μέχρι τώρα μπορούμε να πούμε ότι τα θεσσαλικά δημοτικά τραγούδια λειτουργούν με δυο φωνητικά συστήματα, ενώ ο μη ποιητικός πεζός λόγος λειτουργεί με ένα. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο ο νότιος Έλληνας να χρησιμοποιεί σε κάθε μορφή λόγου το ίδιο φωνητικό σύστημα των πέντε φωνηέντων. Ο Θεσσαλός όμως εμφανίζεται να χρησιμοποιεί τρία. α) Για το μη ποιητικό λόγο το βόρειο φωνητικό σύστημα. β). Για το τραγούδι δύο, είτε το νότιο είτε ένα μόνο από τα χαρακτηριστικά του βόρειου ιδιώματος, την τροπή των άτονων **ε** και **ο** σε **ι** και **υ** αντίστοιχα.

Είναι όμως πράγματι έτσι, οπότε θα πρέπει να αναζητήσουμε τους λόγους αυτής της διαφοροποίησης ή μήπως αυτή η απόκλιση είναι μόνο φαινομενική;

Ο λόγος του δημοτικού τραγουδιού είναι ποιητικός κι όχι πεζός. Έχει δηλ. μέτρο και ρυθμό. Το μέτρο που κυρίως χρησιμοποιείται είναι το **ιαμβικό** (- -), αλλά σπάνια και το **τροχαϊκό** (- -), που απαιτούν τη σταθερή εναλλαγή άτονης και τονισμένης συλλαβής. Παράλληλα δηλ. με το τονικό σύστημα των λέξεων στο τραγούδι ως ποίημα λειτουργεί και ένα δεύτερο τονικό σύστημα, το **μετρικό**, το οποίο δεν επιτρέπει να υπάρχουν δυο συνεχόμενες άτονες συλλαβές, κάτι που επιτρέπει το χωρίς μέτρο και ρυθμό τονικό σύστημα που ακολουθεί ο μη ποιητικός καθημερινός λόγος. Έτσι π.χ. ο πρώτος στίχος του 3ου τραγουδιού

Η πικριστιρούλα η νύφη μας

αποτελείται από 9 μετρικές συλλαβές, αλλά μόνο δυο απ' αυτές είναι τονισμένες. Το

τροχαϊκό όμως μέτρο του τραγουδιού κάνει τις τονισμένες συλλαβές 5.

- - - - -
Η περιστιρούλα η νύφη μας

Η αναγκαιότητα εναλλαγής τονισμένης-άτονης συλλαβής συγκρατεί την άτονη συλλαβή και δεν την αποβάλλει, όταν αυτή βρίσκεται στη θέση της μετρικά τονισμένης, κάτι που θα συνέβαινε, αν ακολουθούνταν ο βόρειος φωνηεντισμός. Η αποβολή φωνηέντων θα δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα στην αυστηρή τήρηση του ποιητικού μέτρου, όπως π.χ θα γινόταν στον α' στίχο του 2ου τραγουδιού, που είναι ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο.

- - - - -
Μπιζέρσα, βαρέθκα για μια γειτονουπούλα

Η αποβολή του /i/ στα ρήματα *μπιζέρσα, βαρέθκα* αποδιοργανώνει μετρικά το στίχο και τον κάνει δεκατρισύλλαβο.

Η αναγκαιότητα να τονίζεται μετρικά κάθε δεύτερη συλλαβή μειώνει και τις πιθανότητες να βρεθούν τα φωνώνεντα **e** και **o** σε θέση μη τονιζόμενη, ώστε να τραπούν σε **i** και **u** αντίστοιχα ή τα **i** και **u** να αποβληθούν.

Εκτός όμως από τα δυο συστήματα τονισμού που αναφέρθηκαν, το γλωσσικό και το μετρικό, στο τραγούδι λειτουργεί κι ένα τρίτο τονικό σύστημα, το μουσικό, που αυξάνει ακόμα περισσότερο τον αριθμό των συλλαβών που μπορεί να τονιστούν. Καθώς μάλιστα με τη μελωδία δεν υπάρχει καμιά δέσμευση, όπως συμβαίνει με το μέτρο, να τονιστεί μουσικά οποιαδήποτε συλλαβή, πολλαπλασιάζονται οι πιθανότητες ένα άτονο **e** ή **o** να δέχεται ένα γλωσσικό, μετρικό ή μουσικό τόνο. Αυτό ασφαλώς σημαίνει ότι, εφόσον ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του βόρειου φωνηεντισμού είναι ότι τα τονισμένα **e** και **o** διατηρούνται αμετάβλητα, οι πιθανότητες να μη γίνουν φωνητικές μεταβολές είναι πολύ μεγάλες.

Έτσι, αν εξετάσουμε τον α' στίχο του 2ου τραγουδιού, θα παρατηρήσουμε ότι :

α. Με κριτήριο το γλωσσικό τόνο υπάρχουν 3 τονισμένες και 12 άτονες συλλαβές.

Μπιζέρσα, βαρέθκα για μια γειτονοϊπούλα

β. Με κριτήριο το μετρικό τόνο υπάρχουν 7 τονισμένες και 8 άτονες συλλαβές.

γ. Με κριτήριο το μουσικό τόνο υπάρχουν 11 τονισμένες και 4 άτονες συλλαβές.

Οι τρεις κατηγορίες τονισμού είναι επόμενο να μειώνουν στο ελάχιστο τις πιθανότητες να βρεθεί ένα άτονο **e** και **o** σε θέση μη τονιζόμενη. Γι' αυτό και στο συγκεκριμένο στίχο παρουσιάζεται μόνο μια περίπτωση τροπής του **e** σε **i**, *μπιζέρσα > μπιζέρσα*.

Στο τρίτο τραγούδι εμφανίζεται με μεγαλύτερη συνέπεια η αρχή της τροπής του άτονου **e** σε **i** και **o** σε **u**. Το τραγούδι είναι χορευτικό με μέτρο 7/8, που επιτρέπει δυο τρεις συνεχόμενες άτονες συλλαβές. Γι' αυτό και υπάρχουν αρκετές πιθανότητες να

βρεθούν το **e** και **o** στη θέση άτοννης συλλαβής και να τραπούν σε **i** και **u**.

Η περιστιρούλα η νύφη μας

- - - - -

κάθιτι στον πύργου κι τραγουδεί

- - - - -

Τα ίδια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και το τέταρτο τραγούδι, που είναι συνθεμένο σε ιαμβικό 15σύλλαβο μέτρο.

Το δεύτερο όμως τραγούδι είναι επιτραπέζιο, της τάβλας, καθιστικό, με απόλυτα ελεύθερη μελωδία, που επιτρέπει τον τονισμό σχεδόν κάθε συλλαβής, κάτι που περιορίζει στο ελάχιστο την πιθανότητα να βρεθούν οι φθόγγοι **e** και **o** σε θέση άτοννης συλλαβής, ώστε να μετατραπούν σε **i** και **u**.¹³

Είναι επόμενο λοιπόν τα θεσσαλικά τραγούδια, ακολουθώντας τη βασική αρχή του βόρειου φωνηεντισμού, όταν δηλ. τονίζονται τα φωνήεντα **e** και **o** να μην τρέπονται σε **i** και **u**, ενώ τα **i** και **u** να μην αποβάλλονται, να εμφανίζονται στο σύνολό τους να λειτουργούν με το σύστημα των πέντε φωνηέντων της δημοτικής κι όχι με το διπλό φωνηεντικό σύστημα των βόρειων ιδιωμάτων. Μόνο που με τον όρο τόνος εννοούνται τρεις επιμέρους τόνοι, γλωσσικός, ποιητικός και μουσικός. Αλλά και όταν το επιτρέπει ο τονισμός, από τα δυο βασικά χαρακτηριστικά εμφανίζεται μόνο το ένα, η τροπή δηλ. των άτονων **e** και **o** σε **i** και **u**.

Το παραπάνω συμπέρασμα φαίνεται ίσως να έρχεται σε αντίθεση με την παρατήρηση που έγινε στην αρχή της ενότητας ότι ίσως υπάρχει πρόβλημα καταγραφής των θεσσαλικών τραγουδιών που έχουν δημοσιευθεί, μια που το σύνολό τους παρουσιάζεται να ακολουθεί τη φωνολογία της δημοτικής. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει καμιά αντίφαση, γιατί δεν μπορούμε να διακρίνουμε αν η φαινομενική ταύτιση της φωνολογίας του συνόλου σχεδόν των δημοσιευμένων τραγουδιών με τη φωνολογία της δημοτικής ή η χρησιμοποίηση σε μερικές περιπτώσεις του ενός μόνον από τα δυο βασικά χαρακτηριστικά της φωνολογίας του θεσσαλικού ιδιώματος οφείλεται στους λόγους που αναφέρθηκαν ή σε κακή καταγραφή και προσαρμογή της φωνολογίας των τραγουδιών στη φωνολογία της δημοτικής. Φαίνεται πάντως ότι το σύνολο των τραγουδιών έχουν καταγραφεί με υπαγόρευση του πληροφοριοδότη κι όχι την ώρα που τραγουδιούνται. Πληροφοριοδότης και καταγραφέας φαίνεται να προσάρμοσαν το τραγούδι στο “ανώτερο”, καταξιωμένο, φωνητικό σύστημα της δημοτικής.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η φωνολογία των θεσσαλικών δημοτικών τραγουδιών παρουσιάζεται διαφορετική από τη φωνολογία του θεσσαλικού γλωσσικού ιδιώματος σε τρεις διαστάσεις.

α. Δεν αποβάλλονται τα άτονα **i** και **u**.

β. Ένα μέρος των τραγουδιών ακολουθεί τη αρχή της τροπής των άτονων **e** και **o** σε **i** και **u** αντίστοιχα. Συνεπώς χρησιμοποιούνται δυο φθόγγοι **i** και **u** ένας γνήσιος κι ένας νόθος.

13. Χάριτες οφείλω στην καθηγήτρια μουσικής Δέσποινα Μπογδάνη Σουγιούλ, που έκανε τη μουσική καταγραφή των τραγουδιών.

γ. Το μεγαλύτερο μέρος των τραγουδιών εμφανίζεται να λειτουργεί με το φωνολογικό σύστημα των πέντε φωνηέντων, που ακολουθούν τα νότια ιδιώματα και η δημοτική. Η ανάλυση όμως έδειξε ότι η απόκλιση είναι φαινομενική. Η γλώσσα των τραγουδιών ακολουθεί με συνέπεια τους κανόνες του βόρειου φωνηεντισμού. Η απόκλιση οφείλεται στη λειτουργία του ποιητικού μέτρου, του ρυθμού και της μουσικής.